

Psykodraamallisen teatterin idea

PSYKODRAAMAOHJAAJA CP-TUTKINTO

KIMMO KOVANEN

Sisällys

1.	Saatteeksi	2
1.	Psykodraamallisen teatterin idea	2
2.	Kokemusaineisto: Päähenkilö-monologi	3
3.	Työote: Psykodraamallisuus	6
4.	Löytöjä	7
5.	Tulevaisuuskuvia	9
6.	Lähteet	10

1. Saatteeksi

Tässä artikkelissa luonnostelen ehdotusta siitä, mitä psykodraamallinen teatteri voisi olla. Luonnokseni nojautuu Päähenkilö-monologin ohjaamisessa saamiini kokemuksiin. Taiteellisessa työprosessissa olen soveltanut sekä klassista psykodraamaa että psykodraamallista työtettä.

Työni perustana on Morenon psykodraamateoria. Moreno etsi uransa alussa tietään myös teatteriteoreettikkona ja teatteritaiteen uudistajana. Kokemuksellisen aineiston sain haastatteleamalla Päähenkilö-monologin näyttelijää. Lisäksi artikkelini sisältää paljon prosessin aikana syntyneitä omia pohdintojani. Pääpaino on kokemusten jäsentämisessä. Teoreettisia lähteitä on ollut kovin vähän. Artikkelini tarjoaakin käytännönläheisiä paalutuksia myöhemmälle tiedonrakentelulle ja ideoiden kehittelylle.

Teatterin kentällä puhutaan paljon ”uudesta teatterista” tai ”nykyteatterista”, joka haastaa aristoteelisen draaman. Keskustelu nousee sellaisista yhteiskunnallisista kysymyksistä kuin mikä on teatterin tehtävä nykyajassa, miten teatteri saavuttaa yleisönsä tai mitä draama ylipäättään on. Tämä yllyttää teatterin ajattelijoita ja tekijöitä etsimään uusia esitysmuotoja, joilla teatteriesitykset kytkeytyvät osaksi nykyihmisen kokemusmaailmaa. Artikkelillani osallistun tähän keskusteluun tuomalla psykodraamallisen idean osaksi teatterin praktikoita. Toivon, että se laajentaa keskustelua koskemaan myös sitä, mitä teatteri voisi olla. Samalla psykodraamamaailmaankin voi kehittyä tarkempaa draamallista ajattelua.

1. Psykodraamallisen teatterin idea

Psykodraamallinen teatteri syntyy syvästä henkilökohtaisuudesta. Draamaksi muotoutuva materiaali on peräisin näyttelijän oman elämän kokemusmaailmasta. Draaman näkökulma on mielensisäinen, jolloin näyttämöllä voi olla mitä tahansa ja siellä voi tapahtua mitä tahansa. Psykodraamallisen teatterin idean kulmakiviä ovat terapeuttisesti jäsentynyt dramaturgia, symbolinen ja ritualistinen ilmaisu ja luovuus-spontaanius-ajattelu.

Moreno oli kiinnostunut aikansa taiteen liikehdinnästä. Hän perusti kaksi teatteria, Das Streiftheaterin ja Impromptun. Niiden toiminnassa yhdistyivät Morenon sosiometriset kokeilut ja improvisatorinen ilmaisu. Sisällöt kumpusivat yhteiskunnan tapahtumista ja yleisön henkilökohtaisista tarinoista. Morenon ohjaamia teatteriesityksiä elävöitti spontaani ja vapaa ilmaisu sekä katsojien aktiivinen osallistuminen esityksen kulkuun. Moreno huomasi, että mitä vähemmän näyttelijöiden välinen vuorovaikutus on kuvitteellista, sitä henkilökohtaisemmin näyttelijät sitoutuivat rooleihinsa. Lisäksi myös näyttelijät kokivat työprosessit puhdistavina ja parantavina. Työskentelyssä korostui terapeuttinen ulottuvuus. Myöhemmin Moreno siirtyikin melkein kokonaan ryhmäpsykoterapian maailmaan. (Moreno 1953.)

Psykodraamallisessa ajattelussa on löydettävissä yhteyksiä aristoteeliseen dramaturgiaan. Näitä elementtejä ovat draaman rakenne (alku-keskikohta-loppu), juonen dramaturgia (anagnoorisis, peripeteia, pathos, hamartia ja katarsis) ja näiden kautta muotoutuvat draamalliset sisällöt. Lisäksi psykodraamalla on yhteyksiä nykyteatterilliseen ajattelutapaan. Se näyttäytyy näyttämön estetiikassa ja tavassa hahmottaa draamallinen tapahtuminen. (Kovanen 2021.) Kun draama jäsentyy terapeuttisesti, se tuottaa näyttelijälle lisääntyneen latauksen spontaaniuteen ja luovuuteen, jotka pitävät luovan prosessin elävänä.

Psykodraama yhdistyy teatteritaiteeseen myös symbolisesti ja ritualistisesti järjestäytyneen näyttämön (Fox 1999), esteettisen näyttämöllistämisen (Silvola & Stenberg 2008) ja surplus-todellisuuteen pohjautuvan työskentelyn (Kovanen 2021) välityksellä. Symbolit ja rituaalit luovat merkityksiä, jotka kiinnittyvät kulttuurisiin rakenteisiin. Draama voidaan nähdä myös rituaalina, jonka kautta kuljetaan jostakin johonkin, jonkin läpi. Esteettinen näyttämöllistäminen puolestaan tarkoittaa näyttämölle syntyvää kauneutta. Sur plus-todellisuus on psykodraamassa tapahtuva todellisuuden laajeneminen, jossa mielen sisällöistä tulee konkreettista. Sur plus voi olla myös ei-psykologisoivaa symbolien ja niistä syntyvien merkityksien kanssa työskentelyä, jolloin lähennetään taidetta.

Morenon kehittämä luovuuden kaanon toimii hyvänä pohjana myös teatterissa tapahtuvalle työskentelylle. Psykodraaman teoriassa spontaanius mielletään luovuutta katalysoivaksi voimaksi. Moreno (1953) tarkoittaa spontaaniudella vapaan tahdon inspiroimana toimivaa ihmistä, jossa hän voi toimia tarkoituksenmukaisesti. Luovuus puolestaan on toimintaa, joka syntyy spontaanista energiasta. Luovuuden lopputuloksena syntyy kulttuurisäilykkeitä, jotka voivat olla esimerkiksi erilaisia taideteoksia. Kulttuurisäilykkeestä puuttuu kuitenkin elämä ja siksi tarvitaan spontaaniutta, joka voi uudistaa ja elävöittää niitä. Spontaanius olikin Morenon vastaus aikansa teatterin jämähtäneisiin muotoihin.

Psykodraamanäyttämöllä ihminen usein työskentelee spontaaniuden esteiden poistamiseksi. Se voi vaatia suoraa kohtaamisen psyykeensä sisäistyksien kanssa. Kohtaamisessa voi tapahtua tele-suhteen syntyminen. Tätä kautta hänelle voi kehittyä suhtautumistapoja, jotka lisäävät valinnan vapautta, psyykkistä tilaa ja hyvinvointia. Ahdistus vähenee ja spontaanius lisääntyy.

2. Kokemusaineisto: Päähenkilö-monologi

Päähenkilö on ohjaamani monologi tai monodraama. Sitä esitettiin Valtimonteatterin vierailuohjelmistossa Helsingissä seitsemän kertaa tammikuun 2024 aikana. Kirjoitin monologin suurimmaksi osaksi itse, mutta tekstiä tuottivat myös Armas Alvari ja Kristiina Puukko. Päähenkilön kaikki roolit esitti Kristiina Puukko. Tuotantotyötä tein yhdessä Kristiina Puukon kanssa.

Talvella 2022 tapasin Kristiina Puukon eräässä tilaisuudessa ja kysyin, olisiko hän vielä kiinnostunut monologin tekemisestä kanssani. Hän oli nimittäin pari vuotta aiemmin jo kysynyt minulta, voisinko ohjata hänelle monologin. Silloin syntynyt idea hautautui korona-ajan mahdottomuuksiin. Nyt aika oli kypsytynyt asian uudelleen viriämiselle, ja niin yhteistyömme alkoi. Kristiina Puukolla on osaamista teatteri- ja terapiamaailman välisessä maastossa työskentelyyn, myös psykodraamallisiin menetelmiin liittyen. Hänen kokemuksensa jouhevoitti prosessin kulkua.

Asetin Päähenkilö-esityksen työprosessille seuraavat kysymykset: Miten olla oman elämän päähenkilö? Kuka tai mikä istuu elämäsi valtaistuimella? Mikä on se radikaali, joka lopulta vapauttaa päähenkilön sankaruuden? Myöhemmin syntyi uusi kysymys: Mikä on päähenkilöksi tulemisen hinta? Halusin myös kokeilla konkreettisesti psykodraamallisen ja teatteritaiteellisen työn integraatiota, jota olin jo tutkinut teoreettisesti psykodraamaohjaajan tutkintoni lopputyössä syksyllä 2021.

Asettamani kysymykset ovat psykodraaman kannalta oleellisia. *Kokemus oman elämän päähenkilönä olemisesta korostuu erityisesti ihmisen psyykkisessä liikkumavarassa ja sitä kasvattavan spontaanisuuden määrässä.* Ihmisen autonomian lisääntyminen ja autenttisenä itsenä oleminen ja vapautuminen ovat mielestäni keskeisiä psykodraamallisen työskentelyn päämääriä. Ne toteutuvat erityisesti silloin, kun päähenkilö organisoii ja elää oman mielensä maisemia psykodraamanäyttämöllä. Autonominen elämänsäsenne kiinnittyy psyykkisiin rakenteisiin ja siirtyy sitä kautta myös reaali maailmaan.

Teatteriesityksen muotona monologia pidetään vaativana kuningaslajina. Monologissa ja monodramassa näyttelijäntaide on yhden näyttelijän taidon varassa. Yksi näyttelijä esittää kaikki roolit. Päähenkilö-monologissa kaikki roolit kumpusivat aidosti ja autenttisesti näyttelijän mielensisäisestä roolivarannosta. Se heijastelee psykodraamallista ideaa ihmisen olemuksesta erilaisten roolien ilmentymänä. Siten myös teatterin näyttämö oli tulkittavissa psykodraamanäyttämöksi. Monologissa olevien roolien alkuperän vuoksi kaikki roolityöskentely oli luonteeltaan psykodraamallista, vaikka työskentelyn fokus olikin teatteriesityksen valmistamisessa.

Päähenkilö-monologin työprosessi alkoi ohjaamallani psykodraamajaksolla. Psykodraamat olivat monodraamoja, joiden pääasialliset tekniikat olivat konkretisointi, roolinvaihto ja peili. Lisäksi koko monologin ohjaamisessa käytin psykodraamallisuutta työotteena. *Psykodraamallisuus sävytti koko työprosessia ja siinä tapahtuvaa vuorovaikutusta sekä ajattelua.* Psykodraamallisen ja teatterin maailman välille syntyi paralleeli, josta olin hyvin tietoinen.

Varsinaisia klassista psykodraamaa sisältäviä tunteja oli varsin vähän suhteessa koko työprosessiin. Psykodraamat olivat kuitenkin merkityksellisiä, sekä näyttelijälle että esitykselle. En eritele psykodraamojen sisältöjen henkilökohtaista merkitystä näyttelijälle, koska materiaali on luottamuksellista. Koska työskentelyssä oli vain yksi ihminen ja hänen elämänsä tarinat, ne ovat heti tunnistettavissa. Tällä tavalla suojaan näyttelijän yksityisyyttä.

Psykodraamojen kautta syntyivät esityksen roolit ja niiden väliset suhteet jännitteineen. Näyttelijän kokemuksen mukaan *psykodraamat tarjosivat mahdollisuuden syventää myötätuntoista suhtautumistaan rooleihinsa ja löytää niistä henkilökohtaisia samaistumispintoja. Lisäksi ne kasvattivat näyttelijän motivaatiota suhteessa esitykseen.* Siten voidaan ajatella, että psykodraama toimii tärkeänä näyttelijäntyötä syventävänä työtapana.

Yksi kerta oli aina kahden tunnin mittainen. Yksi tunti tarkoittaa kuudenkymmenen minuutin työskentelyä. Ensimmäisen tunnin aikana tehtiin psykodraama aiheesta, joka juuri sillä hetkellä oli päähenkilölle ajankohtainen ja joka nousi prosessin pääkysymyksistä. Toisen tunnin aikana prosessoitiin edelliskerran työskentelyä. Prosessointi oli kahteen suuntaan kulkevaa. *Toisaalta pohdittiin näyttelijän antamia henkilökohtaisia merkityksiä työskentelylle (terapeuttinen hyöty) ja toisaalta esitykselle syntyviä merkityksiä (taiteellinen hyöty).*

Koko työprosessissa ohjasin näyttelijää 120 tuntia, johon sisältyi 12 tuntia psykodraamaa. Harjoitukset ajoittuivat maaliskuusta 2024 joulukuulle 2023. Joulukuussa 2023 ja tammikuussa 2024 oli teknisiä harjoituksia ja esityksen rakentamista esityspaikalle.

Roolinvaihtojen avulla näyttelijä löysi kokemuksellisen suhteen sisäistämiinsä ihmisiin ja sai heihin elävämmän yhteyden. Samalla joidenkin vuorovaikutussuhteiden kohdalla hänen näkökulmansa käsillä olevaan tilanteeseen muuttui. Peilin avulla hän katsoi omaa sisäistä maailmaa ikään kuin ulkopuolelta ja sitä kautta hän ymmärsi sitä enemmän kognitiivisella tasolla.

Teatteriesityksen kannalta roolinvaihto edustaa näyttelijän positiota, jossa hän asettuu omaan rooliinsa ja katsoo maailmaa sieltä käsin. Tämä syventää eläytymistä ja vie näyttelijää psyykkisesti lähemmäksi roolihahmoaan. Peili puolestaan edustaa sitä positiota, jossa näyttelijä katsoo itseään roolissaan ja sitä, mitä siitä välittyy ulospäin. Siten *näissä positiossa näyttelijä voi kehittää myös omaa teatteritaiteellista kykyään lähestyä materiaalia moninäkökulmaisesti, joka oli näyttelijän mielestä myös hänen työnsä ydintä.*

Psykodraamajakson lopuksi kirjoitin ensimmäisen version esityksen käsikirjoituksesta. Esityksen sisältö ja maailma hahmottuivat melko nopeasti. Ensimmäinen versio sisälsi osittain psykodraamoissa syntynyttä ja osittain omaa, psykodraamajakson ulkopuolella syntynyttä materiaalia. Käsikirjoitukseen syntyi nykyteatterille tyypillinen fragmentaarinen ja ei-aristoteelinen rakenne. Tekstin logiikka oli elävässä ja dynaamisessa yhteydessä näyttelijän kehomielen tuottamaan materiaaliin. Kehomiehellä tarkoitan näyttelijän kehon ja mielen muodostamaa, monisäikeistä kokonaisuutta, jossa ne ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa toisiinsa, mutta myös esitysmateriaaliin. Käsikirjoitusta työstettiin koko ajan, esityskaudellakin. Siitä syntyi kaksitoista erilaista versiota. Käsikirjoitus täydentyi myöhemmissä vaiheissa myös Armas Alvarin ja Kristiina Puukon teksteillä.

Esitys sai paljon kiitosta. Se löysi yleisönsä ja yleisö löysi siitä kosketuspintoja omaan elämäänsä. Henkilökohtaisuus muuttui yleiseksi, yhteisesti jaetuksi todellisuudeksi. Näyttelijän vahvan läsnäolon ja taitavan tekemisen kautta katsojat saivat ajateltavaa ja tunnettavaa. Taiteen ja terapeutin työskentelyn rajapinnassa syntyi yleisöä ja näyttelijää voimaannuttava teos. Sisältö toimi myös molemminpuolisena peilinä. Syvästi henkilökohtaisesta oli tullut yhteisesti jaettua.

”Se oli jollain tavalla eheyttävä tai järjestävä kokemus ja nimenomaan järjestävä kokemus. Se [esitys] oli tekijälle myös voimaannuttava kokemus. Ja myös yleisölle ja se sitten näkyi palautteessakin.” (Näyttelijän haastattelusta.)

”Yleisö oli peilinä esiintyjälle ja päinvastoin. Näyttämöllä oleva materiaali osuu heidän omiin teemoihin tai kokemuksiin.” (Näyttelijän haastattelusta.)

3. Työote: Psykodraamallisuus

”Koko prosessi pysyi ihmisenä ja taiteilijana olemisen prosessina. Eikä niitä voi myöskään erottaa toisistaan. Taiteilija on ihminen ja ihminen on taiteilija. Joku voisi ajatella, että optimaalisessa tilanteessa näyttelijä pysyy vain taiteilijapositiona.” (Näyttelijän haastattelusta.)

Tässä artikkelissa pyrin ymmärtämään Päähenkilö-esityksen psykodraamallisuuden luonnetta: *Miten se näkyi työssäni ja mikä on sen merkitys?* Psykodraamallisuudella viitataan valitsemaani työotteeseen ja ajattelutapaan. Siten se on eräänlainen ohjaajan työn tekemisen laatu.

Psykodraamallisuus jatkui läpi koko prosessin, vaikka varsinainen psykodraamajakso olikin jo ohi. Teatteritaiteellisissa prosesseissa ohjaaja valitsee omat erityiset työtapansa ja suodattaa prosessia omien teorioidensa ja praktiikoidensa läpi. Siten teatteriohjaajan työ on myös oman työtavan jatkuvaa punomista. Niin tässäkin tapauksessa.

Prosessin psykodraamallisuudessa oli kolme keskeistä lähtökohtaa. Ensiksi ohjaajana ulotin otteeni *tietoisesti* myös psykodraamatyöskentelyn ulkopuolelle, tuotannolliseen ja taiteelliseen työhön. Se näkyi siis kaikessa vuorovaikutuksessani, tavalla tai toisella. *Sillä pyrin siihen, että näyttelijä saa mahdollisimman kokonaisvaltaisen psyykkisen hyödyn prosessista.* Toinen lähtökohta linkittyy teoksen materiaaliin. Se oli näyttelijälle hyvin henkilökohtaista, jonka kanssa työskentely edellyttää sensitiivisyyttä ja korkeaa etiikkaa. *Ehkä myös materiaalin henkilökohtaisuus lisäsi oman terapeuttisemman asenteeni syntyä.* Kolmanneksi esityksen roolit olivat usein päähenkilöä rajoittavia ja valtaansa vahingollisesti käyttäviä. *Kun valitsin psykodraamallisuuden, tuotin prosessiin ja esityksen maailmaan vastavoimia: sallivuutta, vapautta ja turvallisuutta.*

Psykodraamallinen työote ei ole valtavirtaa teatterimaailmassa, vaikka soveltavan teatterin muodot ovat jo sielläkin jokseenkin tuttuja. Näen psykodraamassa mahdollisuuksia, joiden kautta teatteritaiteellisen työn monimuotoistuminen voi olla mahdollista. Ohjaajan valitsemat työtavat ovat perustana paitsi syntyvälle esitykselle, myös työprosessille.

Anna Krogerus (2012, 345) kirjoittaa:

”...Olen vakuuttunut, että terapeutin asenteen ja välineitten soveltaminen taiteellisen prosessin osaksi ei pienennä itse Taidetta, vaan päinvastoin antaa tekijöilleen lisää tilaa, rohkeutta ja liikkumavapautta. Jos muutos on mahdollista, se on mahdollista myös teoksissani.”

4. Löytöjä

Olen tiivistänyt Päähenkilö-monologin työprosessissani tekemät löydöt kolmeen taulukkoon:

- 1) spontaaniutta edistävät tekijät työprosessissa
- 2) ohjaajan roolit
- 3) haasteita ja ratkaisuehdotuksia niihin.
- 4) psykodraamallisuuden anti teatteriohjaajan työhön

Näyttelijässä virisi poikkeuksellinen spontaanius prosessin aikana. Alla olevaan taulukkoon olen koonnut niitä tekijöitä, jotka vaikuttivat tähän. Taulukossa hahmottuvat näyttelijän haastatteluun perustuva kuvaus spontaaniuden tekijästä ja sen merkityksestä. Viimeisessä sarakkeessa olen etsinyt tähän liittyvää psykodraamallista ideaa.

Taulukko 1. Spontaaniutta edistävät tekijät työprosessissa. (Näyttelijän haastattelusta.)

	Kuvaus	Merkitys	Psykodraamallinen idea
Aikaisemmat kokemukset	Näyttelijällä oli aikaisempia kokemuksia terapeutin ja taiteellisen työn yhdistämisestä.	Näyttelijä pystyy liikkumaan sujuvasti taiteen ja terapian välisissä rajapinnoissa.	Psykodraaman menetelmien osaaminen lisää niistä saatavaa hyötyä.
Keho-mieli-yhteys	Näyttelijällä on vahva yhteys oman mielensä sisältöihin ja niiden ilmenemiseen kehossaan.	Syntyvä materiaali on tuttu ja siksi sitä voi hyödyntää.	Ihminen on kehomielinen olento.
Ohjaajan suhtautuminen	Näyttelijä kokee, että ohjaaja ja prosessi sallii kaikenlaisen materiaalin esille tulemisen. Ohjaaja kannustaa.	Teatteritoiminnalle tyypillinen leikki, kokeileminen ja luova hulluttelu pääsee kukoistamaan.	Kaikki on mahdollista. Kaikki mahtuu prosessiin.
Itsemäärämisoikeus	Näyttelijä kokee, että hän itse määrittelee syntyviä sisältöjä ja niiden rajoja.	Näyttelijän aktiivinen toimijuus vahvistuu. Motivaatio lisääntyy.	Ihmisellä on vapaa tahto.
Turvallisuudentunne	Näyttelijä kokee, että ohjaaja on vastuussa kokonaisuudesta. Turva on rakentunut oman elämäkokemuksen, puitteiden ja ohjaajan kautta. Eikä kukaan ulkopuolelta tullut säätämään.	Näyttelijä voi keskittyä omaan toimintaansa.	Autenttisuus.
Tutut hahmot	Näyttelijä kokee, että roolit ovat tuttuja ja hän on niihin kontaktissa, koska ne ovat hänen mielensisäisiä.	Rooleja on helppo esittää.	Oman roolivarannon tunteminen ja sen hyödyntäminen.

Psykodraamallinen työskentely vaatii aina asiansa osaavan ohjaajan. Tämä pätee myös silloin, kun psykodraamallisuus on työotteena. Ohjaajan työtä voidaan lähestyä roolien kautta: mitä ohjaaja tekee ja millaisia suhteita hän luo? Ohjaajan keskeistä työtä on spontaaniuden tilan synnyttäminen ja vaaliminen. Sen kautta myös luominen ja siihen liittyvä elävä vuorovaikutus on mahdollista.

Seuraavassa taulukossa on luetteloitu ne ohjaajan roolit, jotka näyttelijä tunnisti. Lisäksi taulukossa on näyttelijän niille antama merkitys ja roolille muotoilemani psykodraamallinen idea.

Taulukko 2. Ohjaajan roolit. (Näyttelijän haastattelusta ja omista pohdinnoistani.)

Ohjaajan rooli	Näyttelijän kokemus	Merkitys	Psykodraamallinen idea
Hyvä vanhempi	Ohjaaja luo näyttämöstä leikkikentän, jossa voi kokeilla ja etsiä materiaalia, mutta siellä on myös jotkut rajat olemassa.	Näyttelijän ehdotuksille on tila ja vapaus.	Ohjaaja salliva asenne tukee uuden roolin tai asenteen löytymistä.
Kokonaisuudesta huolehtija	Ohjaaja vastaa kokonaisdramaturgiasta, sanomasta ja viestistä. Hän on vastuussa koko kokonaisuudesta. Mitä ollaan tekemässä ja miksi?	Näyttelijä voi luottaa siihen, että kokonaisuus on hallussa.	Ohjaaja jäsentää näyttämöllä olevaa psyykkistä maailmaa siten, että siellä on mahdollista toimia.
Ajattelijä	Ohjaaja vastaa siitä, mitä viestitään ja millaista ajattelua teos sisältää.	Näyttelijä voi keskittyä tuottamaan ideoita.	Ohjaajalla on käsitys siitä, mistä näyttämöllä olevassa on kysymys.
Sillanrakentaja	Ohjaaja tekee ajatuksellisia, filosofisia ja toiminnallisia siltoja, mitä asiat ovat tässä ajassa ja miksi juuri nämä tuodaan näyttämölle.	Näyttelijälle avautuu laajempi perspektiivi siihen, mitä näyttämöllä ollevalle materiaali edustaa.	Ohjaaja luo yhteyksiä muuhun maailmaan, jolloin materiaali ei ole vain yksilön omaa psykodynaamiikkaa.

Kolmanteen taulukkoon olen koonnut omia kysymyksiäni, jotka liittyvät ohjaamisen etiikkaan. Psykodraamaa ei voi ohjata kuka tahansa ja siitä syntyvää materiaalia ei voi käyttää miten tahansa. *Eettisten pohdintojen lisäksi psykodraaman käyttö teatteritaiteen tekemisessä tuottaa mahdollisuuksia näyttelijäntyön, esitysmateriaalin ja vuorovaikutuksen kehittämiseen.* Tätä ajatusta tuki myös näyttelijän kanssa käymäni keskustelut, joissa pohdittiin psykodraaman merkitystä teatterityöskentelyssä.

Taulukko 3. Ohjaajan haasteita ja ratkaisuehdotuksia niihin. (Ohjaajan pohdintoja.)

Haaste	Ratkaisuehdotuksia
Miten löytää aihe, kun on vain yksi ihminen työskentelemässä?	Näyttelijän omaan rooligalleriaan tutustuminen ja sen näkyväksi tekeminen.
Mikä on taiteellisen ja psykodraamallisen työn välinen suhde?	Sopimukset siitä mihin milläkin työskentelyn tavalla pyritään ja mihin syntyvää materiaalia käytetään.
Miten käyttää klassista psykodraamaa produktion muissakin vaiheissa kuin alussa?	Alussa psykodraama voi toimia esitysmateriaalin lähteenä. Myöhemmissä vaiheissa materiaalia, näyttelijäntyötä ja vuorovaikutusta voidaan lisätä, syventää tai prosessoida psykodraaman avulla.
Miten keventää yksin tehtävän psykodraaman intensiteettiä?	Psykodraama on perinteisesti ryhmäprosessissa tapahtuvaa

Viimeisessä taulukossa koetan artikuloida psykodraamallisuuden antia ja sen merkitystä itselleni teatteri-ohjaajana. Anti tiivistyy vuorovaikutukseen, ymmärrykseen, dramaturgiaan ja ilmaisumuotoihin. Kuten aiemmin mainitsin: psykodraamallisuus on kokonaisvaltainen työote.

Taulukko 4. Psykodraamallisuuden anti teatteriohjaajan työhön (Ohjaajan pohdintoja.)

Anti	Merkitys
Vuorovaikutustavan rakentaminen	Rakentava vuorovaikutus on teatterityön ytimessä. Sen avulla luodaan myös luovaa työtä ruokkiva luottamus ja turvallisuus. Vuorovaikutus korostuu erityisesti paineisissa tilanteissa. Psykodraama antaa ison työkalupakin vuorovaikutuksen rakentamiseen.
Ymmärryksen syventäminen	Teatteriohjaajana koen, että minulla on oltava ymmärrys siitä, mitä olen tekemässä ja miten esityskokonaisuuden palaset ovat yhteydessä toisiinsa. Psykodraamallinen ajattelu syvensi ymmärrystäni prosessin teemoista ja dynamiikasta. Sitä kautta myös kokonaisuus hahmottui.
Dramaturginen jäsentäminen	Koska työryhmässämme ei ollut dramaturgia, tein esityksen dramaturgista jäsentämistä muun työni ohessa. Psykodraaman tuottamalla materiaalilla on oma draamallinen logiikkansa, joka kiehtoo minua myös ohjaajana. Kun työskentelyn sisältönä on jonkun mielen representaatiot, niillä on jo jokin dramaturgia.
Ilmaisumuotojen löytäminen	Psykodraamassa korostuu keho-mieli-yhteys. Psykodraamallinen ilmaisu voi olla abstraktia, surrealistista tai vaikka absurdia. Myöskään ajan lineaarisuus tai näyttämön tapahtumien realistisuus ei ole keskiössä. Tämä tarjosi minulle kiehtovia reittejä uusiin ilmaisumuotoihin.

5. Tulevaisuuskuvia

Kokemukseni mukaan psykodraama teatteriesityksen tekemisessä mahdollistaa paljon. Se synnyttää spontaanin leikin tilan, jossa näyttelijä voi luoda. Taiteellisen teatterin tekeminen perustuu osittain myös leikkiin, jonka kautta esityksen maailmaa voidaan luoda. Leikin yksi tärkeä työväline on roolit, jotka tarjoavat mielikuvitusta ruokkivan areenan.

Moreno kategorisoi rooleja monista näkökulmista, esimerkiksi kehittymisen, tarkoituksen ja ilmaisun näkökulmasta. Hän määritteli roolin suhteessa syntyväksi toiminnan ja suhtautumisen tavaksi. Ihmisten välisten suhteiden laatu ja siitä viriävä dynamiikka muodostaa rooleja. Roolissa on sekä intrapersoonallinen (ihmisen sisäinen maailma) että interpersoonallinen (ihmisen ulkopuolinen maailma) ulottuvuus.

Psykodraama tarjoaa näyttelijälle mahdollisuuden syventää roolityöskentelyään ja antaa niihin enemmän liikkumavaraa. Lisäksi psykodraaman avulla henkilökohtainen materiaali voidaan kiinnittää yleiseen ja yhteiseen kokemusmaailmaan. Ohjaajalle psykodraama voi olla esityksen maailman ja näyttämön ulkopuolisen maailman tutkimisen väline: mitä näen ja miten tulkiten näkemääni? Samalla se antaa tutkimista tukevia työskentelytapoja.

Tulevaisuudessa haluaisin kokeilla psykodraamallisen teatterin ideaa ryhmässä. Silloin mukana olisi myös ryhmän vuorovaikutussuhteet, joiden kautta psykodraamoissa syntyviä rooleja voisi liittää toisiinsa. Tässä voisi syntyä myös näyttelijöille ennen kokemattomia rooli-vastarooli-pareja, joiden avulla psykodraaman parantava voima voisi ulottua teatterin näyttämölle asti.

6. Lähteet

Fox, J. 1999. A ritual for our time. Teoksessa (ed.) Fox, J. & Dauber, H. Gathering voices. Essays on playback theatre. New York: Tusitala Publishing.

Kovanen, K. 2021. Teatteritaide ja psykodraama. Dialogia etsimässä. Psykodraamaohjaajan lopputyö. Julkaisematon.

Krogerus, A. 2012. Toisen tarinan kertojana. Teoksessa (toim.) Salminen, P. & Snicker, E. Jumalainen näytelmä. Dramaturgisia työkaluja. Keuruu: Like

Moreno, J.L. 1953. Who shall survive? New York: Beacon House.

Silvola, K. & Stenberg H. 2008. Näyttämö ja näyttämöllistäminen. Teoksessa (toim.) Aitolehti, S. & Silvola, K. Suhteiden näyttämöt. Näkökulmia psykodraamaan. Jyväskylä: Duodecim.